

Industriminne med festprägel

Spåren efter den fantastiska sågverksepoken kring förra sekelskiftet försvinner snabbt. Ett antal eldsjälar kring byn Rö vid Ångermanälven utför därför kulturhistoriska storverk för att nuvarande och kommande generationer ska kunna förstå vad som egentligen hände. Deras omsorg omfattar bland annat ett av epokens märkligare fenomen, Vålö-templet.

UNDER EN INTENSIV period från senare delen av 1800-talet till cirka 1930, upplevde den nedre delen av Ångermanälven en veritabel sågverksboom. En rad ångsågverk anlades för att förädla det timmer som flottades från inlandet. Den seglingsbara älven erbjöd direkt kontakt med världshaven och köpare av plank och brädor.

Invånarantalet i byarna längs älven sköt i höjden när det byggdes arbetarbostäder intill sågverken och handel av alla de slag blomstrade. Likt resten av den omfattande sågverksindustrin längs Norrlandskusten drabbades dock sågverken längs Ångermanälven hårt av lågkonjunkturen i slutet av 1920-talet. Under loppet av några år slog nästan alla industriplatser igen.

Tillgängligt

I Rö på Ångermanälvens södra strand finns en sällsynt livaktig Folkets hus- och Byalagsförening. Den har, efter överenskommelse med markägaren SCA, tagit sig an den lumiga Vålön som ligger mitt i älven. Vålön köptes 1960 av Graningeverken och ingår sedan 2002 i SCAs fastighetsbestånd.

– Vi vill att besökare ska kunna lägga till på ön och ta del av den vackra naturen och lämningarna från sågverksepoken, berättar föreningens ordförande, Johannes Menzel.

Som ett led i denna strävan har föreningen bland annat lagt ut en brygga, anlagt vandringsstigar och grillplatser samt satt upp ett stort antal skyltar där besökaren kan lära sig mer om öns växtliv och lämningarna efter svunna tider.

Vålö-templet

På den 23 hektar stora ön fanns tidigare tre byggnader. Den största av dessa, Vålö-templet, var en stor samlingslokal som uppfördes 1886 av ett antal sågverk och deras arbetare. Huset användes för "religiösa möten, nykterhetsmöten och fosterländska fester under vackra sommarsöndagar". Templet som kunde "väl rymma 1000 personer", användes även för föredrag. Många var de biskopar och präster som höll tal i templet. Innan sammankomsterna avslutades hölls aftonbön och sjöngs psalmer samt nationalsången. Politiska föredrag eller annat "som kunde verka söndrande" förekom aldrig i templet.

Med lite fantasi kan man föreställa sig hur det såg ut under vackra sommarsöndagar då den ena flaggprydda ångbåten efter den andra lade till vid Vålön för att släppa av förväntansfulla passagerare med fest och glam i sinnet.

Idag finns bara grundstenarna kvar, men tack vare föreningens idoga arbete kan den

båtburna besökaren ändå få en bild av hur det var när det begav sig.

Man lät även uppföra ett torp med ladugård till en man med uppdraget att vårda templet samt serva besökare med mat och kaffe. Utöver templet och tillsyningsmannens torp byggdes även en jaktstuga för sågverkens ägare och högre chefer.

Modell av byn

Den historiskt intresserade bör även besöka Folkets Hus i Rö. Där finns en modell i skala 1:250 som visar hur byn och sågverket såg ut. Modellen är snidad i lind och utförd med hjälp av flygfoton, kartor och fotografier. Beträktaren slås av hur de stora öppna ytorna kring byn idag helt har tagits över av skogen.

TEXT OCH FOTO Rolf Edström

Johannes Menzel och SCAs lantmätare Peter Näsholm vid en av grundstenarna till Vålötemplet.

